स्नातक तह प्रथम वर्षको अनिवार्य नेपाली विषयको पाठ्यांशमा समाविष्ट कथा विधामा प्रयुक्त तत्सम शब्दहरूको अध्ययन

नारायण बस्नेत
त्रि.वि.दर्ता नं. ९-२-२१८-१२९-२००६
दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क २१८००४२
शैक्षिक वर्ष २०६६/०६७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत जनता
बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली शिक्षा विभाग
स्नातकोत्तर तह (एम.एड) द्वितीय
वर्षको नेपा.शि.५९८ को
प्रयोजनार्थ
प्रस्तुत

शोधपत्र

ई. २०१५/२०७१

जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, जनता बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत एम.एड. दोस्रो वर्षका छात्र नारायण बस्नेतद्वारा नेपा.शि.५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत **स्नातक तह प्रथम वर्षको अनिवार्य नेपाली विषयको पाठ्यांशमा समाविष्ट कथा विधामा प्रयुक्त तत्सम शब्दहरूको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पारिएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र स्नातकोत्तर तहको उपाधिका निम्ति उपयुक्त देखिएकाले बाह्य मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०७१/१२/१६

उप प्रा. नवीनकुमार शर्मा
(शोध निर्देशक)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
जनता बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षा विभाग
इटहरी, सुनसरी

स्वीकृति-पत्र

यस विभागका छात्र नारायण बस्नेतद्वारा तयार पारिएको **स्नातक तह प्रथम वर्षको अनिवार्य नेपाली विषयको पाठ्यांशमा समाविष्ट कथा विधामा प्रयुक्त तत्सम शब्दहरूको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम		हस्ताक्षर
१	उपप्रा.मदनराज बराल	विभागीय प्रमुख	....
२		बाह्य परीक्षक	....
३	उपप्रा. नवीनकुमार शर्मा	शोध निर्देशक	....

V.D. २०७१ ....
इ. २०१५ ....

कृतज्ञताज्ञापन

कुनै पनि शोध अनुसन्धान लेखन आफैमा जटिल कार्य हो । त्यसमा पनि भाषापाठ्यपुस्तक भित्र रहेको कथा विधा अन्तर्गत तत्सम शब्दको अध्ययन सम्बन्धी शोधलेखन ज्यादै महत्त्वपूर्ण र कठिन महसुस गरिन्छ । नेपाली भाषाको शब्दभण्डार नै संस्कृत भाषाका शब्दभण्डारले भरिएका हुनाले तत्सम शब्दको व्याख्या विश्लेषण र अनुसन्धान गर्ने कार्यले नेपाली भाषालाई अझ दक्ष बनाउने देखिन्छ । तत्सम शब्दको विश्लेषण गरी यसको वर्ग, व्युत्पादन, अर्थ के कसरी आएको छ भन्ने कुरालाई प्रष्ट्याउन **स्नातक तह प्रथम वर्षको अनिवार्य नेपाली विषयको पाठ्यांशमा समाविष्ट कथा विधामा प्रयुक्त तत्सम शब्दहरूको अध्ययन** नामक शीर्षकमा शोध तयार गरिएको छ । प्रस्तुत शोधको शीर्षक चयन, सामग्री सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्दा व्यस्त हुँदाहुँदै पनि आवश्यक सहयोग, प्रेरणा र सुझाव दिई सफलताको चुचुरोमा पुऱ्याउनु हुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरु नवीन शर्माप्रति चिरऋणी छु ।

शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने आदरणीय गुरुवर्ग नेपाली भाषा शिक्षा विभागका उप प्रा. मदनराज बराल, गुरुहरू तीर्थराज भट्टराई, दीपकप्रसाद न्यौपाने, सुभाष न्यौपानेप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

विविध समस्यामा पनि विचलित नभई श्रीमान्‌को उज्ज्वल भविष्यका लागि आफूलाई समर्पण गरिरहने श्रीमती शारदा निरौला (बस्नेत) को योगदान आजन्म सम्झना रहनेछ । शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा समस्याको गाँठोलाई फुकाइदिन सहयोग गर्ने साथी प्रदिप कार्की र भाइ बाबुराम बस्नेतलाई धन्यवाद नदिइरहन सक्तिन र अन्य साथीहरू साथै युनिभर्सल मा.वि.का प्रिन्सिपल गणेश भण्डारी लगायत समकक्षी साथीहरूलाई श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा छिटो, छरितो र शुद्ध एवम् गुणस्तरीय टङ्कण कार्यमा अमूल्य सहयोग पुऱ्याउने नेहा कम्प्युटर सेन्टरकी रञ्जना अधिकारीलाई हार्दिक धन्यवाद दिन्छु ।

....

शोधार्थी

मिति : २०७१/१२/१३

शोधसार

शोधशीर्षक : स्नातक अनिवार्य नेपालीको कथा विधामा प्रयुक्त तत्सम शब्दहरूको अध्ययन

शोध विधि : प्रस्तुत शोधपत्रको सामग्रीको सङ्कलनको प्रमुख आधार पुस्तकालयीय अध्ययन विधि अपनाइएको छ । शोधपत्रमा प्रयुक्त तथ्य र तथ्याङ्कलाई व्याख्या र विश्लेषणात्मक विधिद्वारा प्रस्तुत गरिएको छ ।

शोध प्रक्रिया : प्रस्तुत शोधकार्यलाई पाँच अध्यायमा विभाजन गरिएको छ । पहिलो अध्यायमा शोध परिचय, विषय प्रवेश, समस्या कथन, अध्ययनको औचित्य र महत्त्व, अध्ययनका उद्देश्यहरू र अध्ययनको सीमाङ्कन उल्लेख गरिएको छ । अध्याय दुईमा पूर्वकार्यको समीक्षा तथा धारणात्मक संरचना अन्तर्गत पूर्वकार्यको समीक्षा, पूर्वकार्यको उपयोगिता र कार्यान्वयन र सैद्धान्तिक वा अवधारणात्मक संरचना उल्लेख गरिएको छ । अध्याय तीन अन्तर्गत अध्ययन विधि, अध्ययनको संरचना, जनसङ्ख्या र नमुना, नमुना छनोट प्रक्रिया र तथ्याङ्क सङ्कलनका साधनहरू जसभित्र प्राथमिक स्रोत, द्वितीय स्रोतका साथै सङ्कलन प्रक्रिया, तथ्याङ्क विश्लेषण, व्याख्या प्रक्रिया उल्लेख गरिएको छ । अध्याय चारमा शब्दको परिचय, वर्गीकरण र तत्सम शब्दको विश्लेषण, शब्दको परिचय, विभिन्न आधारमा शब्दको वर्गीकरण र तत्सम शब्दको विश्लेषण गरिएको छ । अध्याय पाँचमा निष्कर्ष, सुझाव, भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षक आदि उल्लेख गरिएको छ ।

यस शोधकार्यमा शब्दको बर्गीकरण र शब्दहरूको सङ्क्षिप्त रूप, उपसर्ग प्रत्ययद्वारा निर्मित शब्दहरूको निर्माण प्रक्रिया देखाउन, समास र द्वित्व शब्दहरूको निर्माण प्रक्रिया देखाउन र स्नातक अनिवार्य नेपालीको कथा विधामा प्रयुक्त तत्सम शब्दको विश्लेषण गर्न जस्ता उद्देश्यहरू राखिएका छन् । निम्न उद्देश्यबाट सम्बन्धित शोधकर्ताले तत्सम शब्दको शोधकार्य गर्दा यस शोधपत्रले शोधकार्य गर्न दिशानिर्देश गर्नुका साथै स्नातकका विद्यार्थीहरूले कथा विधामा प्रयुक्त तत्सम शब्दको अर्थ, निर्माण प्रक्रिया र शब्दवर्ग आदिको बारेमा ज्ञान प्राप्त गर्नेछन् ।

विषयसूची

विवरण	पेज नं.
अध्याय-एक	
परिचय	१
विषय प्रवेश	१
समस्या कथन	१
अध्ययनको औचित्य र महत्त्व	२
अध्ययनका उद्देश्यहरू	३
अध्ययनको सीमा	३
अध्याय-दुई	
पूर्वकार्यको समीक्षा तथा धारणात्मक संरचना	४
पूर्वकार्यको समीक्षा	४
पूर्वकार्यको उपयोगिता र कार्यान्वयन	५
सैद्धान्तिक/अवधारणात्मक संरचना	६
अध्याय-तीन	
अध्ययन विधि	७
अध्ययनको संरचना	७
जनसङ्ख्या र नमुना	७
नमुना छनोट प्रक्रिया	७
तथ्याङ्क सङ्कलनका साधनहरू	७
प्राथमिक स्रोत	७
द्वितीय स्रोत	७
तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया	८
तथ्याङ्क विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया	८
अध्याय चार	
शब्दको परिचय, वर्गीकरण र तत्सम शब्दको विश्लेषण	९
शब्दको परिचय	९
शब्दको वर्गीकरण	९
स्रोतका आधारमा शब्द वर्गीकरण	९
मौलिक शब्द	९
तद्भव शब्द	१०

तत्सम शब्द १०
आगन्तुक शब्द ११
कार्यका आधारमा शब्दको वर्गीकरण १२
विकारी शब्द १२
नाम १२
सर्वनाम १३
विशेषण १४
क्रियापद १५
अविकारी १५
क्रियायोगी १६
नामयोगी १६
संयोजक १७
विस्मयादिबोधक १७
निपात १८
तत्सम शब्दको विश्लेषण १९
तत्सम शब्दको अर्थ र तात्पर्य १९
एकरात (विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला) कथामा रहेका तत्सम शब्दहरू २०
लङ्काकाण्ड (राजेन्द्र विमल) कथामा रहेका तत्सम शब्दहरू २५
आरुको बोट (पद्मावती सिंह) कथामा रहेका तत्सम शब्दहरू ३०
पछबरिया टोल (ऋषिराज बराल) कथामा रहेका तत्सम शब्दहरू ३४
गाउँमा गीतहरू गुञ्जिदैनन् (महेशविक्रम शाह) कथामा रहेका तत्सम शब्दहरू ३७
अध्याय पाँच
निष्कर्ष र सुझाव ४३
निष्कर्ष ४३
सुझावहरू ४४
भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ४४
सन्दर्भसामग्री

सङ्क्षेप सूची

उ.मा.वि.	-	उच्च माध्यमिक विद्यालय
डा.	-	डाक्टर
त्रि.वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
दो.	-	दोस्रो
ने.रा.प्र.प्र.	-	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
ना.यो.	-	नामयोगी
पा.वि.के.	-	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
प्रा.	-	प्राध्यापक
शि.प.	-	शिक्षा परिषद
संस्क	-	संस्करण
पाँ.संस्क	-	पाँचौं संस्करण
पृ.	-	पृष्ठ